

“Su Küçüğün, Söz Büyüğün” Atasözüyle İlgili Doğrular, Yanlışlar

Nail TAN

Atasözü sözlüklerimizin birçoğuna girmiş “Su küçüğün, söz (sofra) büyüğün.” veya tersten “Söz (sofra) büyüğün, su küçüğün.” atasözünün gerek anlamını doğru verme gerekse atasözü-deyim ayrımı yapmada ciddi yanlışlara rastladığımızdan bu araştırmayı yapma ihtiyacını duyduk.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla atasözü, deyim sözlüklerimizde genellikle şu yanlışlar yapılmaktadır:

- Atasözü, deyim ayrımını iyi yapmamak, atasözünü deyim, deyimi atasözü göstermek veya aynı sözü hem atasözü hem de deyim olarak nitelemek.
- Atasözü, deyim olmayan sözlere yer vermek.
- Anlamalarını yanlış veya eksik yazmak.

Atasözünün tarihî kaynakları

Bugünkü verilere göre, en eski Türk atasözlerinin *Dîvânü Lügâti 'l- Türk*'te bulunduğunu biliyoruz. Ele aldığımız atasözü, bu kaynakta yoktur. Özkul Çobanoğlu, *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü* adlı eserinde; “Su küçüğün, söz/sofra büyüğün.” sözünün Türk dünyasının ortak bir atasözü olduğunu belirlerken atasözünün ilk şeklinin *Divan*'daki *Giçik uluğka turuşmas, kırguy sonkurka karışmas* (Günümüz Türkçesiyle *Küçük büyüğe karşı duramaz, atmaca sungura karşı koyamaz.*) olduğu yorumunu yapmıştır (Çobanoğlu 2004: 432). Biz bu görüşe katılmıyoruz.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla atasözümüzün ilk şekli Oğuz Türkçesindeki “*Söz ulunun, su kiçinin* (Söz büyüğün, su küçüğün.)” sözüdür. Bugün Türkmenistan'da da böyle kullanılır (Çobanoğlu 2004: 432). Cevat Heyet, *Kitab-ı Oğuzname/ Mecma 'u'l- Emsâl-i Mehmed Ali* adlı 1600-1601 tarihli yazmayı tanıttığı bir bildirisinde *su* yerine *suç* kelimesinin bulunduğunu yazmıştır (Heyet 1996:343). Samet Alizade'nin baskıya hazırladığı eser 1992 yılında TDAV tarafından İstanbul'da basılmıştır. İstanbul baskısında da *su* yerine *suç* kelimesi vardır. Söz, bu yönüyle de doğrudur. Suç, daima küçüklerin, güçsüzlerin üzerinde kalır. Kadı Mehmet Emin Ayanî'nin 1738-39 tarihli içinde bine yakın atasözünün bulunduğu *Durûb-ı Emsâl* risalesinde atasözümüze “*Su küçüğün, sofrâ büyüğün.*” şeklinde rastlıyoruz (Tülbentçi 1977: 491). Böylece sofrâ

önceliği konusu da atasözümüzde yerini almıştır. Atasözünün dili de Türkiye Türkçesine yaklaşmıştır. 19. yüzyıla geldiğimizde sözün dilinde tam değişiklik oluyor ve *Su küçüğün, söz büyüğün* şekli ortaya çıkıyor. Şinasi'nin 1851-1852 yıllarında kaleme alıp 1863'te ilk, 1871'de genişletilmiş ikinci baskısını yaptığı *Durûb-ı Emsâl-i Osmanî* adlı atasözleri sözlüğünde bu şekilde yer almıştır (Şinasi 1871: 194; Parlatır-Çetin 2005: 327). Ahmet Fevzi Efendi'nin 1863 tarihli *Durûb-ı Emsâl Mecmuası*'nda da söz aynıdır (Ahmet Fevzi Efendi 1863:136). İhtimal, Şinasi'den yararlanmıştır.

Ahmet Vefik Paşa'nın, 1871'de İstanbul'da ilk baskısını *Atalar Sözü-Türkî Durûb-ı Emsâl* adıyla yapıp Bursa Valiliği sırasında (1879-1882) Bursalı ihtiyarlardan derlediği sözlerle söz varlığını 8.000'e çıkarıp yeni baskısını yaptığı (1882) *Müntehabât-ı Durûb-ı Emsâl-Atalar Sözü* adlı eserinde atasözümüz şu şekilde yer almaktadır (Duymaz 2005: 200): *Su küçüğün, söz büyüğün (Söz büyüğün, sus küçüğün.)*. TDK kitaplığındaki 1940'lı yıllarda hazırlandığını tahmin ettiğimiz, *Denizcilik Bankası emekli başmemuru Bâki Yey'in henüz yayımlanmamış, içinde 24.573 sözün bulunduğu Atasözleri ve Deyimler, Dilekler, İlençler, Temsilî Fıkralar adlı çalışmasında*; söz konusu eser incelenmiş ve *Söz büyüğün, sus küçüğün.* ve *Su küçüğün, söz büyüğün* biçimlerinin yer aldığı belirtilmiştir. Birinci söze 20.404, ikinci söze de 20.514 numarası verilmiştir (Yey 1827, 1836). *Söz büyüğün, sus küçüğün* atasözünün kullanımına örnek olarak da Mehmet Âkif Ersoy'un *Safahât*'ta bulunan “Dirvâs” adlı şiirinden 31-32. mısralar yazılmıştır (Ersoy 2001: 137-138; Yey: 1827):

Der: Sus a çocuk, büyük dururken

Söz sâdır olur mu hiç küçükten

Ahmet Midhat Efendi'nin 1871 yılında yayımladığı *Türkî Durûb-ı Emsâl* eserinde de söz, “*Su küçüğün, söz büyüğün.*” şeklindedir (A. Midhat 1871: 109). Ahmet Vefik Paşa'nın 1882 tarihli *Müntehabât-ı Durûb-ı Emsâl-Atalar Sözü* kitabında söz aynı şekilde yer almıştır (Tülbentçi 1977: 490; Duymaz 2005: 200).

Tekezade M. Sait tarafından derlenip 1311/1895-96 tarihinde İstanbul'da yayımlanan *Durûb-ı Emsâl-i Türkîye yahut Atalar Sözü* adlı kitapta da atasözüdür eklemesiyle “*Su küçüğün, söz büyüğündür.*” şeklindedir (Tekezade Sait 1895-96:183).

Latin harfleriyle ilk defa 1928 yılında basılan Cumhuriyet Dönemi *Türk Atalar Sözü* kitabında atasözümüzün “*Sus küçüğün, söz büyüğündür.*” çeşitlemesi karşımıza çıkmaktadır (Hasan Lutfi- Muzaffer Lutfi 1928: 54). Daha önce bu biçimin 1871, 1882 yılında Ahmet Vefik Paşa'nın derlemesinde ortaya çıktığını belirtmiştik.

1939 yılında yayımlanan bir başka atasözleri kitabında “*Su küçüğün, söz büyüğündür.*” şeklinin yanında; *Atalar Sözü Değerinde Sözler ve Savlar Bölümü*'nde “*Su büyüğün, sus küçüğün*” sözüne de yer verilmiştir (Selim Nüzhet Gerçek 1939: 93, 160).

Tespit edebildiğimiz kadarıyla anlamları verilerek yayımlanmış en geniş ilk atasözleri sözlüğü, Ömer Asım Aksoy'a aittir (Aksoy 1941). Aksoy, daha sonra 1971 yılında TDK yayınları arasında en geniş ilk açıklamalı atasözü ve deyim sözlüklerini yayımlamayı başarmıştır (Aksoy 1965). Sözümler, Aksoy'un 1941 tarihli sözlüğünde *Su küçüğün, sofru büyüğün* (Aksoy 1941:15), 1971 baskılı sözlüğünde de "*Su küçüğün, sofru (söz) büyüğün*" şeklinde yer almıştır. (Aksoy 1971: 351-352). Baltacıoğlu'nun 1941 tarihli açıklamalı sözlüğünde çok az atasözü vardır.

Türkiye Türkçesinin en geniş *Atasözleri Sözlüğü*'nü hazırlayan Nurettin Albayrak sözlüğünde, atasözümüzü şu çeşitlemeleriyle birlikte ele almıştır (Albayrak 2009: 797, 800, 801)

- *Söz büyüğün su küçüğün* (16.072).
- *Su büyüğün, sus küçüğün* (16.141).
- *Su küçüğün, söz büyüğün* (16.158).

Söz konusu sözlükte *sofra* kelimeli biçimi yer almamıştır.

TDK'nin 2009 yılında *Genel Ağ*'da (İnternet) kullanıma sunduğu *Atasözleri Sözlüğü*'nde söz; "*Su küçüğün, söz (sofra, yemek) büyüğün.*" şeklinde yer almıştır (TDK 2009).

Buraya kadar yazdıklarımızı özetleyecek olursak; tespitlerimize, görebildiğimiz kaynaklara göre; atasözümüzün en eski şekline; 1600-1601 tarihli bir yazma atasözleri mecmuasında "*Söz ulunun, suç kiçinin* (Söz büyüğün, suç küçüğün.)" olarak rastlamaktayız. 1738-39 tarihli Kadı Mehmet Ayanî'nin atasözleri risalesinde; "*Su küçüğün, sofru büyüğün.*" şekli ortaya çıkmıştır. Şinasi, Şinasi - Ebuuziya Tevfik, Ahmet Vefik Paşa, Ahmet Midhat Efendi, Ahmet Fevzi Efendi ve Tekezade M. Sait'in hazırladığı 19. yüzyılın ikinci yarısında yayımlanan atasözü kitaplarında ise *Su küçüğün, söz büyüğün* şekli yer alarak ilk iki şeklinin önüne çıkmıştır. Önce, Ahmet Vefik Paşa'nın 1871'de ilk ve 1882 yılında genişletilmiş baskısı yapılan eserinde atasözleri kitabı ile sonra 1928 yılında yayımlanan bir atasözleri derlemesinde (Hasan Lutfi-Muzaffer Lutfi) söze; "*Sus küçüğün, söz büyüğün / Söz büyüğün, sus küçüğün,*" 1939 yılı derlemesinde (Selim Nüzhet Gerçek) "*Su büyüğün, sus küçüğün.*" çeşitlemelerinin ortaya çıktığı görülmüştür. TDK'nin *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler* derlemesinde ise bir çeşitlemeye daha rastlıyoruz: "*Küçüğe su, büyüğe yol.*" (TDK 1971: I/359)

Özkul Çobanoğlu, atasözümüzün Türk dünyasında yaygın olarak kullanıldığını, ortak atasözü olduğunu belirlemiştir (Çobanoğlu 2004: 432).

Buraya kadarki verilere göre; atasözümüzün tarih boyunca *Suv kiçinin, söz ulunun* şekliyle başlayarak geçirdiği değişiklikler, coğrafi yaygınlığı ortaya konmuş, sözün Türkiye Türkçesinde şu çeşitlemelerinin ortaya çıktığı belirlenmiştir:

- *Su küçüğün, söz ulunun.*
- *Su küçüğün, söz büyüğün.*
- *Su küçüğün, sofrta büyüğün.*
- *Su küçüğün, yemek büyüğün.*
- *Su büyüğün, sus küçüğün.*
- *Sus küçüğün, sofrta büyüğün.*
- *Söz büyüğün, su küçüğün.*
- *Söz büyüğün, sus küçüğün.*
- *Söz büyüğün, suç küçüğün.*
- *Küçüğe su, büyüğe yol.*

A. Atasözüyle ilgili sorunlar

Ele aldığımız atasözüyle ilgili sorunları iki başlık altında ele alabiliriz:

1. Atasözü-deyim karışıklığı sorunu
2. Anlam verme sorunu

1. Atasözü-deyim karışıklığı sorunu

Araştırmamız sırasında, ele aldığımız söz apaçık atasözü olduğu hâlde onu deyim, hem deyim hem de atasözü olarak niteleyen yayınlara rastlanmıştır. Bu yanlışlıklardan tipik olanları şöyle sıralayabiliriz:

Atasözü ve deyimler hakkında iki ayrı sözlük hazırlayan Metin Yurtbaşı “*Su küçüğün, sofrta/söz büyüğün.*” sözünü, sözlüklerinde hem deyim (Yurtbaşı 2012: 430) hem de atasözü (Yurtbaşı 2012: 436, 679) gösterip aşağı yukarı aynı anlamı yazma hatasına düşmüştür.

TDK’nin yayımladığı *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler* kitabında da atasözümüzün çeşitlemesi durumundaki “*Küçüğe su, büyüğe yol.*” sözü deyimler bölümünde yer almıştır ki, yanlıştır (TDK 1971: I/359).

Tarayabildiğimiz kadarıyla atasözümüz, yirmiye yakın belli başlı atasözleri sözlüğüne, atasözü olarak girmiştir. Atasözü olduğunda tam bir görüş birliği vardır. Çünkü, tecrübelerle dayanılarak, geleneklerden hareket edilerek ortaya konmuş bir hüküm, bir nasihat vardır.

2. Anlam verme sorunu

İlk atasözü yazmalarında, risalelerinde, sözlüklerinde atasözleri anlamları verilmeyen genellikle alfabetik olarak sıralanmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla atasözlerinin anlamları verilerek yayımlanmalarına Cumhuriyet döneminde başlanmıştır. 1941 yılında Ömer Asım Aksoy’un yayımladığı *Gaziantep Ağzında Atasözleri* (Aksoy 1941) kitabı ile yine aynı yıl yayımlanan İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun *İzahlı Atasözleri* kitabı (Baltacıoğlu 1941) ilk düzenli açıklanmalı atasözleri eserleri-

dir denilebilir. İçlerinde çok az atasözü vardır. Ömer Asım Aksoy'un TDK Yayınları arasında yayımlanan *Atasözleri Sözlüğü*, birçok atasözünün anlamlarıyla birlikte yer aldığı ilk derli toplu sözlüktür (Aksoy 1971). Sözlüğün diğer cildi deyimlere ayrılmıştır. Aksoy'un söz konusu sözlüğünden sonra, benzeri, açıklamalı otuza yakın atasözleri sözlüğü yayımlanmıştır. Bizim tamamını görüp inceleme fırsatımız olmadı. Ancak, TDK Kitaplığında bulup incelediğimiz, belli başlı, içinde en çok sözün yer aldığına inandığımız atasözü sözlüklerinde gördük ki, atasözlerimize anlam verme bakımından da bir sorun yaşanmaktadır. Atasözü, deyim incelemecilerine göre; her sözün görünen, çıplak, açık anlamının dışında bir de görünmeyen, kapalı, mecazi anlamı vardır. Bu yargı, genellikle deyimler için doğrudur. Deyimlerin anlamı genellikle mecazidir. Ancak, bazı atasözlerimizde bir düşünce, hüküm, öğüt doğrudan, apaçık söylenmiştir. Her atasözünün altında ikinci bir kapalı, mecazi anlam aramak doğru değildir. Bunlar dışında, atasözlerimizin birçoğunda anlam, halkın hafızasında güçlü bir şekilde yer etmesi için sanatlı bir biçimde, dolaylı, mecazi anlatımla verilmiştir.

Ele aldığımız atasözümüz, belli başlı atasözü sözlüklerinde çoğunlukla birbirine yakın bazen de farklı anlamlarla yer almıştır. İncelediğimiz şu örneklerde görüldüğü gibi.

a. Ömer Asım Aksoy (1941):

* *Su küçüğün, sofraya büyüğün.*

1. Birkaç kişiye su verileceği zaman önce küçüğe, sonra büyüğe verilmelidir. Yemekte ise bunun aksine sıra önce büyüğün, sonra küçüğündür.

2. Bir ziyafet verildiği zaman ev sahipleri hizmeti şöyle paylaşmalıdırlar. Misafire su vermek hizmeti küçüğe aittir. Sofra kurmak ise büyüğe.

Bu söz bazı taraflarda “*Su veya sus küçüğün, söz büyüğün*” şeklindedir.

b. Ömer Asım Aksoy (1971):

* *Su küçüğün, sofraya (söz) büyüğün* (1831).

Su büyüklerden önce küçüklere verilemelidir. Çocuklar, istedikleri kadar su içebilirler. Ancak, çocukların sofradaki her şeyi yemelerine ve diledikleri tarafından istedikleri kadar almalarına izin verilmez. Sofrada yemeğe başlama büyüklerle tanınmış bir hakktır. Konuşmaya da ilkin büyükler başlamalıdır.

c. Ertuğrul Saraçbaşı - İbrahim Minnetoğlu (1978)

* *Su küçüğün, sofraya (söz) büyüğün.*

Çocuklar susuzluğa dayanamadıklarından, su büyüklerden önce küçüklere verilmelidir. Fakat, yemeğe ve konuşmaya başlamak büyüklerin hakkıdır.

ç. Emin Özdemir (1981):

* *Su küçüğün, sofraya büyüğün.*

Çocuklar istediği zaman, istedikleri kadar su içerler. Bu onların hakkıdır. Sofra kurmak, istediği yemekten istediği kadar almak da büyüklerin hakkıdır.

d. Fethi Gözler - M. Ziya Gözler (1982)

* *Su küçüğün, söz/sofra büyüğün.*

Küçük çocuklar, büyüklerden çok korunmaya muhtaçtırlar.

e. Yusuf Çotuksöken (1992)

* *Su küçüğün, söz (sofra, yemek) büyüğün.*

1. Su, temel gereksinimdir. Bu nedenle önce küçüğe verilir. Konuşma da bir gereksinimdir ama bir konuşmaya önce büyükler başlar.

2. Her şeyin bir sırası vardır; kişiler sıralamada yaşlarına, kültürlerine vb. ye göre yer alırlar.

f. Ali Püsküllüoğlu (1995)

* *Su küçüğün, sofr (söz) büyüğün.*

Küçüklerin korunması, büyüklerin sayılması gerektiğini anlatmak için söylenir.

g. Mustafa Gökçeoğlu (1997, 2009)

* *Su küçüğün, söz büyüğün.*

Toplumsal yaşamda önceliğin önemi büyüktür. Kişilerin öncelikteki yeri, gelenek ve göreneklere göre saptanmıştır. Buna her birey uymak zorundadır.

* *Söz büyüğün, su küçüğün.*

Ender de olsa Türkiye ve Kıbrıs'ta “Söz büyüğün, sus küçüğün.” biçimi de kullanılır.

Küçükler, büyüme aşamasında olduklarından her türlü besinde öncelik onlarındır. Büyüklerse birikim ve deneyimlerinden dolayı söz söylemeye yetkilidir.

ğ. Müjgân Üçer (1998)

* *Su küçüğün, sofr/söz büyüğün.*

Sofrada yemeğe önce büyükler başlar, su ise önce çocuklara verilir. Bu sözü, “Sus küçüğün, sofr büyüğün.” gibi de söylerler ki, çocuklar büyüklerin yanında konuşmamalıdır anlamında kullanılır.

h. İsmail Parlatır (2007)

* *Söz büyüğün, su küçüğün (4274).*

Bir toplulukta büyükler konuşur, küçükler ise onları dinler. Böylece onlardan öğüt alır. Suyu ise küçükler içer, çünkü onların susuzluğa dayanması daha zordur.

* *Su küçüğün, söz büyüğün* (4306).

Küçükler sabırsız oldukları için suyu hemen isterler, onun için su öncelikle onlara içirilmelidir. Ancak, büyüklerin yanında küçükler fazla veya gereksiz konuşmamalıdır.

1. Nurettin Albayrak (2009)

* *Söz büyüğün, su küçüğün* (16.072)

* *Su küçüğün, söz büyüğün* (16.158).

Bir toplumda büyükler konuşmalı, küçükler onları dinlemeli, ancak su içme sırasını küçükler saygı duyarak büyüklere verseler bile, büyükler kabul etmemeli, suyu önce küçükler içmelidir.

* *Su büyüğün, sus küçüğün* (16.141).

Bir mecliste her çeşit ikrama büyüklerden başlanır. Küçüklere düşen görev ise sessiz ve sakin bir biçimde büyüklerin konuşmalarını dinlemektir.

i. Türk Dil Kurumu Atasözleri Sözlüğü (2009)

* *Su küçüğün, söz (sofra, yemek) büyüğün.*

1. Temel bir ihtiyaç olan su, önce küçüğe verilir, konuşmaya ise ilk önce büyükler başlar.

2. Her şeyin bir sırası vardır; kişiler bu sıralamada yaşlarına, kültürlerine vb. özelliklerine göre yer alırlar.

j. Necmi Akyalçın (2012)

* *Su küçüğün, sofraya büyüğün* (4614).

* *Su küçüğün, söz büyüğün* (4615).

Bazı şeyleri yapmak için sıra gözetmek gerekir.

Verdiğimiz alıntılara bakarak, atasözümüze verilen anlamları üç grupta toplayabiliriz: 1. Su içme, yemeğe başlama, konuşmayla ilgili gelenek ve göreneklere bağlı anlamlar. 2. Toplumda iş yapma, görev bölümü sırasını belirlemeye yönelik anlamlar. 3. Büyüklere saygı, küçüklere sevgi anlamı.

Bizce bir atasözü veya deyim anlamı masa başında verilmemeli, sözün öncelikle hangi olay, durum, davranış karşısında, hangi amaçla kullanıldığına bakılmalı, sözün altında yatan gelenek görenek ve halk inanmalarından yola çıkılmalıdır. *Türk Dili* dergisinde yayımladığımız “*Ata binmek bir ayıp, inmek iki ayıp.*” atasözünün anlamıyla ilgili makalemizde, bu konuda örnek bir çalışma ortaya koymuştuk (Tan 2013:65-68).

Sonuç

Ele aldığımız atasözünün ilk şekli Oğuz Türkçesindeki “Söz ulunun, su kiçinin.” sözüdür. Bugün Türkmenistan Türkçesinde de bu şekli kullanılmaktadır. Diğer çeşitlemelerin sonraki yüzyıllarda ortaya çıkıp yazıya geçirildiği görülmektedir.

Söz, kesinlikle atasözüdür. Deyim değildir.

Söze, en doğru anlamı “*Su küçüğün, sofru büyüğün.*” sözü altında gelenek ve göreneklerden hareketle 1941 yılında Ömer Asım Aksoy vermiştir (Aksoy 1941:151)

Gelenek, görenek ve inançlarımızdan kaynaklanan bu atasözümüze, kullanılma durumu da düşünülerek aşağıdaki dört anlamı verebiliriz:

1. Ailede, toplumda su verme görevi yaşça küçüklerindir.
2. Küçük bebek ve çocukların bulunduğu bir ortamda su öncelikle onlara ikram edilir.
3. Konuşmada ve sofrada yemeğe başlamada öncelik büyüklerindir.
4. Büyüklere saygı, küçüklere sevgi önemli bir geleneğimizdir. Su ikramı, söze/yemeğe başlama sırasında da bu geleneğe uyulur.

Kaynakça

Fevzi (1863), *Durûb-u Emsâl Mecmuası*, İstanbul, 248 s.

Midhat (1871), *Türkî Durûb-u Emsâl*, İstanbul, 168.

Vefik Paşa (1882), *Müntehabât-ı Durûb-ı Emsâl-Atalar Sözü*, Bursa, 303 s. [Eserin birinci baskısı *Atalar Sözü-Türkî Durûb-u Emsâl* adıyla 1871 yılında 168 sayfa olarak İstanbul’da yapılmış, 1882 yılı Bursa ikinci baskısı Recep Duymaz tarafından 2005 yılında yeni harflerle baskıya hazırlanmış, Gökkuşbu Yayınları’nda basılmıştır (226 s.).

Aksoy, Ömer Asım (1941), *Gaziantep Ağzında Ata Sözlere*, Ankara, 161 s.

(1971), *Atasözleri Sözlüğü*, Ankara, 392 s. TDK Yayınları: 365

Akyalçın, Necmi (2012), *Türkçemizin İncileri Atasözlerimiz*, Ankara, 783 s., Eğitim Kitap Yayınları.

Albayrak, Nurettin (2009), *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, İstanbul, 860 s., Kapı Yayınları.

Alizade, Semed (1992), *Oğuzname (Emsâl-i Mehmed Ali), 16. Yüzyılda Yazılmış Türk Atasözleri Kitabı*, bs. hzl. Ali Haydar Bayat, İstanbul, 128 s., Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını.

Baltacıoğlu, I. Hakkı (1941), *İzahlı Ata Sözlere*, İstanbul, 31 s.

Cunbur, Müjgân (1990), “Eski Bir Görgü Kitabında Yemek Kuralları”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları* 1990/1, Ankara, s. 23-39, HAKAD Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2004), *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*, Ankara, 511 s., AKM Yayınları: 301.

Çotuksöken, Yusuf (1992), *Atasözlerimiz*, 5. bs., İstanbul, 255 s., Özgül Yayınları.

- Ersoy, Mehmet Âkif (2001), *Safahât*, hzl. C. Kurnaz vd., İstanbul, 496 s., MEB Yayınları.
- Gerçek, Selim Nüzhat (1939), *Atalar Sözü*, İstanbul, 175 s., Kanaat Yayınları.
- Gökçeoğlu, Mustafa (1997), *Kıbrıs Türk Atasözleri ve Deyimleri*, 3. bs., Lefkoşa, 428 s.
- _____ (2009), *Kıbrıs Türk Küme Sözcükleri (Formeller) Sözlüğü*, Lefkoşa, C. II, a 546-1060 s.
- Gözler, Fethi-Gözler, M. Ziya (1982), *Açıklamalı Türk Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 528 s., İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Hasan Lutfi-Muzaffer Lutfi (1928), *Türk Atalar Sözü*, İstanbul, 68., Hilmi Kütüphanesi.
- Heyet, Cevat (1996), “Oğuzname veya Mecma’ul Emsâl-i Mehmed Ali”, *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1988*, Ankara, s. 341-344, TDK Yayınları: 655.
- İzbudak, Velet (1936) *Atalar Sözü*, İstanbul, 124 s., TDK Yayınları: 30. s.
- Özdemir, Emin (1981), *Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 203 s., Remzi Kitabevi.
- Parlatır, İsmail (2007), *Atasözleri*, Ankara, 574 s., Yargı Yayınevi.
- Püsküllüoğlu, Ali (1995), *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara, 197 s., Arkadaş Yayınları.
- Saraçbaşı, Ertuğrul-Minnetoğlu, İbrahim (1978), *Türk Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 305 s., Minnetoğlu Yayınevi.
- Şinasi (1871), *Durûb-u Emsâl-i Osmaniye*, gen. 2. bsl., İstanbul, 329 s.
- Şinasi *Bütün Eserleri/Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye*, haz.: İsmail Parlatır-Nurullah Çetin, Ankara, 360 s. Ekin Kitabevi.
- Tan, Nail (2013), “Ata Binmek Bir Ayıp, İnme İkinci Ayıp Atasözü”, *Türk Dili*, S. 738, 6/2013, s. 65-68.
- TDK (1971), *Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler*, Ankara, 406 s., TDK Yayınları: 279.
- _____ (2009), *Atasözleri Sözlüğü*, haz.: Şükrü H. Akalın-Recep Toparlı-Belgin Aksu Tezcan, <http://tdkterim.gov.tr/atasoz/>
- Tekezade, Sait (1895), *Durûb-u Emsâl-i Türkiyye Yahut Atalar Sözü*, İstanbul, 384 s.
- Tülbentçi, Feridun Fazıl (1977), *Türk Atasözleri ve Deyimleri*, gen. 2. bsl., İstanbul, 581 s., İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Üçer, Müjgan (1998), *Atalar Sözü Yerde Kalmaz*, İstanbul, 377 s.
- Üçer, Müjgan-Pekşen, Fatma (2001), *Divriği’de Mutfak Kültürü*, Sivas, 300 s.
- Yey, Bâki (y.t.y), *Atasözleri ve Deyimler, Dilekler, İlençler, Temsilî Fıkralar*, el yazısıyla yayımlanmamış etüt, 4 cilt, 2207 s., TDK Kitaplığı.
- Yurtbaşı, Metin (2012), *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, 10. bs. İstanbul, 704 s., Excellence Publishing.
- _____ (2012), *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, 3. bs., İstanbul, 464 s., Excellence Publishing.